

שמעתא אליבא דהלכתא

גליון רצ"ז - פרשת ויגש - תשע"ז - קהילת הניכי הישיבות, רמת ב' ש

פניני הלכה

האם מותר להלוות סאה בסאה בדבר מועט

תנן (ב"מ ע"ג) לא יאמר אדם לחבירו הלוינו כור חיטין ואינו אתן לך לגורן. אבל אומר לו הלוינו עד שיבא בני או עד שאמצא מפתח. והלל אומר. וכן היה הלל אומר לא תלוה אישה ככר לחברתה עד שתעשיה דמים שמא יקרו חיטין ונמצאו באות לידי ריבית.

ופרש"י אבל אומר לו הלוינו עד שיבא בני - דכיון דיש לו שפיר דמי, ודא סאה בסאה דרבנן הוא דלאו נשך דאורייתא, וכי יש לו לא גזור.

ואמרין עלה **בגמ'** אמר רב נחמן אמר שמואל הלכה כדברי הלל, ולית הלכתא כוותיה.

ועוד אמרין עלה **בגמ'** וכן היה הלל אומר לא תלוה אשה וכו' - אמר רב יהודה אמר שמואל זו דברי הלל אבל חכ"א לויס סתם ופורעים סתם. ואמר רב יהודה אמר שמואל בני חבורה המקפידים זה על זה עוברין משום מדה ומשום משקל ומשום מנין ומשום לויין ופורעין בייט, וכדברי הלל אף משום ריבית.

ופרש"י לויין - ככרות סתם בלא קציצת דמים, שלא החמירו לזקק באיסור סאה בסאה כל כך. המקפידים זה על זה - שאין מוחלין על דבר מועט ומקפידין להלוות זה את זה במידה במשקל ובמנין.

ובתוס' (ד"ה וכדברי הלל) פירשו עוד - ודוקא במקפידים אסר הלל כדאמרין בני חבורה המקפידים, אבל שאין מקפידים שרי, אע"ג דבתנתי אירי בסתם בני"א סתם בני"א הם מקפידים ולא מחלי על מה שנתייקר ושוה יותר אלא משום שכר הלוואה. ורבנן שרו אפי' במקפידין דמחלי על דבר מועט ונותנין שלא בתורת ריבית. ואפי' לא מחלי איכא למימר דטעמא דרבנן דשרו לפי לא החמירו באיסור סאה בסאה כ"כ לאסור אפי' ככרות כדפי' בקונטרס.

ומבואר בדבריהם דלדעת חכמים אין בהלוואת דבר מועט ככר משום איסור ריבית דרבנן דסאה בסאה. ועפ"י **פסק הטור** (יו"ד סי' קס"ג) - אסור ללוות סאה בסאה וכל דבר חוץ ממשעבד וכו' דשמה יתייקרו ונמצא שנותן לו יותר ממה שלהוהו. אם לא שיעשנו דמים שאם יתייקרו שיתן לו דמיו וכו'. ואם יש לו ללוה אפי' סאה א' וכו' ויהא עליה כמה סאין וכו'. וכן אם יצא השער שבשוק יכול ללוות סאה בסאה וכו'.

ובהמשך דבריו שם כתב - אשה שלותה מחברתה ככר אין צריך שתעשנו דמים אפי' אין לה ולא יצא השער. אולם **הב"י** כתב דמדברי **הרי"ף** (מה) שביאר דחכמים דאמרו לויין ופורעין סתם איירי על שער שבשוק, משמע דאין לא יצא השער שבשוק בכל גווני אסור בין בסאה ובין בככר. וכן נראה מדברי **הרמב"ם** (פ"י מהל' ט"ו) שם דמי שחלי על חובו וכו'. ולפי דעתם צ"ל דמאן דאמר וכן היה הלל אומר וכו', לאו משום דשמעינהו לרבנן דשרו בככר טפי מבסאה, אלא לישא דרבותא נקט דאפי' ככר לא סגי שער שבשוק ויש לו. וקאמר

תנא דהלל אסר שכן היה הלל אומר לא תלוה אישה וכו'. והא דאסר רב בני חבורה וכו' וכדברי הלל וכו' היינו אפי' יצא השער ויש לו, דאי לאו הכי אף רבנן מודים. והא דקאמר בני חבורה המקפידים דמשמע דאין לאו דמקפידים הוה שרי, י"ל דס"ל לרי"ף ולרמב"ם דסתם בני"א מקפידים. ודברי **הרא"ש** (פ"ה סי' ע"ה) אין להם הכרע. ע"כ.

והנה **בשו"ע** (פ"י קס"ג סי"א) סתם **המחבר** וכתב - אסור ללוות סאה בסאה אפי' לא קצב לו זמן פרעון, ולא כל דבר חוץ ממשעבד כסף היוצא בהוצאה וכו', אם לא שיעשנו דמים וכו'. ובס"ב ג' הוסיף דאם יש לו מעט מאותו המין או שהיה לאותו המין שער בשוק קבוע מותר ללוות סאה בסאה.

ואילו **הרמ"א** (בהגהותיו פ"ג סי"א) כתב - יש מי שאומר דמותר ללוות ככר לחם בככר לחם כמטבע של כסף, דמאחר דרב מועט הוא ולא קפודו בני אדם להדדי בזה. וכן נוהגין להקל.

והיינו דהמחבר לריתו דס"ל לרי"ף והרמב"ם פליגי על פי הרש"י והתוס', ואף בדברי הרא"ש אין הכרע כדברי הרש"י והתוס'. ועל כן לא הביא דבריהם לדגנא וסתם לאסור כל הלוואת סאה בסאה [וכ"כ **הגר"א** (פ"ק ה) דמדברי הרמב"ם והרש"י שהשמיטו האי דינא משמע דס"ל לאיסור]. ואילו הרמ"א הביא דברי הרש"י והתוס' וש"י דס"ל להלוואת סאה בסאה בדבר מועט מותרת וכו' כשפסק הטור.

שמעתא אליבא דהלכתא

האם מעילי חורף חייבים בדיקה משעטנז

א. איסור שעטנז. ב. עכו"ם המסלית. ג. בדיקה מפני שעטנז. ד. המציאות בזמננו ה. חובת ביורר כשיש רוב להיתר. ו. מיעוט המצוי. ז. מיעוט התלוי במעשה אדם. ח. גדר מיעוט המצוי. ט. כשאין מיעוט המצוי. י. בדיקת מדגם.

א. איסור שעטנז

כת"ב (דברים פכ"ב פס' י"א) "לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדו". ועי' **בשו"ע** ונו"כ ביו"ד סימן ש' איזה שעטנז אסור מה"ת ואיזה אסור רק מדרבנן. ואכמ"ל. ועתה יש לדון איזה בגדים חייבים בדיקה.

ב. עכו"ם המסיה לפי תומו (לסמוך על הכתוב בתווית הבגד)

וראשית יש לדון האם ניתן לסמוך על משי"כ בתווית הבגד שאין בו צמר (כבשים) או פשתן.

כת' **הרא"ש** (כלל ב סי' ז) דאם גוי מסלית ואומר זה שאני מוכר הוא קנבוס, אין להאמינו, כי הוא ידוע לכל הגוים שחייטי ישראל מחזורים על הכפרים לקנות מהם מטווה של קנבוס לתפור בו כי אינו מצוי כמו הפשתן, הלכך איכא למיחש דגוי להשביח מקחו הוא אומר, ע"כ. וכן פסקו **הש"ע** (יו"ד סי' שב סעי' ג) ועפ"י דישאל החשוד לתפור כלאים, דינו כעכו"ם. ופירש **הש"ך** (פ"ק ה) דאע"פ שדעת הרא"ש (במקומות אחרים) שעכו"ם מסלית אינו נאמן אפי' דרבנן אלא בעדות אשה, מ"מ הכא לולי שכוונתו להשביח מקחו היה נאמן, כי לא איתחזק איסורא. ולפי"ז לכאורה אין להאמין למשי"כ העכו"ם בתוויות הבגדים. אלא דאפשר דזמננו לא יודעים כ"כ שהישראל אינו לובש שעטנז.

מיהו בלא"ה י"ל דניתן בזמננו לסמוך על משי"כ בתווית ע"י החברה המייצרת, כי ע"פ חוקי הממשלה צריכים לדווח, ולא שייך האי חששא דלהשביח מקחו מכוון כי מחויב לדווח האמת. ובלא"ה הרי איכא למיסק עלה דמילתא ע"י בדיקה כמבואר **ברמ"א** (סס"י שב). ואף למפקקים על דבריו, בזה"ה ודאי ניתן לגלות אם יש פשתן ע"י מכשירים כמו מיקרוסקופ וכדו' (במקומות שמצויים מעבדות) ועל כן י"ל דלא מרע לאומנותיהו ונאמנים, כמבואר **ברשב"א** (ח"א סי' תצז ד"ה ז, ותוה"ב ש"י דף קו ח"ב ט"ז) שכת' דהעכו"ם נאמן במסלית אף בדאוי' במקום דלא מרע נפשיה. וכן נקטו **הש"ך** (פ"י צח סי' א) ו**הגר"א** (שם אות ב).

וכן מצינו **בשו"ע** ו**ברמ"א** (יו"ד סי' קד סעי' ה) שכל דבר שקונים מן האומן נאמן משום דלא מרע נפשיה. וכן פסק **הבאר** **שבע** (סס"י מד). ועי' **בשו"ע** (אוי"ח סי' כ סעי' א), **ברמ"א** (פ"ק ה) ו**בנ"ב** (שם סי' ד). וכן יוצא **מהש"ך** (פ"י שב סי' ד), **התפא"י** (שם פ"ט מ"ז יבין אות לה) ו**החכ"א** (כלל קו אות כ). וכן הוא **בדרך אמונה** (פ"י הכ"ח סי' קכח). ועי' **בפמ"ג** (אוי"ח סי' רג מ"ז סי' יח).

שו"מ למהר"ם (דעת תורה יו"ד שם ד"ה ועי' ב"ש"ד) שכתב לענין שעטנז דאיכא למיסק עלה דמילתא העכו"ם נאמן, ומה שאמרו שאינם נאמנים היינו כשא"א לעמוד על הדבר.

אולם שמענו ממומחים בבדיקת שעטנז, שפעמים משי"כ בתוויות אינו מדויק. לפעמים משי"כ הוא על המרקם החיצוני של הבגד ולא על החלק הפנימי (כגון חלפה שכתוב עליה שהיא 100% פוליאסטר). אעפ"י פעמים שמוצאים שמילוי הצווארון הוא צמר ופשתן). כמ"כ ע"פ החוק מה שפחות מכ-5% לא חייבים לדווח.

ג. בדיקה מפני שעטנז

וכיון שלא ניתן לסמוך על משי"כ בתווית, לכאוי' יש לחייב הבגד בבדיקה, דתנן **במס' כלאים** (פ"ט מ"ז) הברסין כו' ומנעלות הפניון (מיני מלבושים) לא ילבש עד שיבדוק, רבי יוסי אומר הבאים מחוץ הים וממדינת הים א"צ בדיקה מפני שחזקתן בקנבוס. ואמרו **בירושלמי** (שם ה"ד) דכ"ז נאמר כשלא היה הפשתן מצוי בכל מקום, אבל עכשיו שהפשתן מצוי בכל מקום צריכים בדיקה. וכן פסקו **הרא"ש** (נדה פ"ט הל' כלאים סי' יב, ובשו"ת כלל ב סי' ז), **הרמב"ם** (כלאים פ"י הכ"ח) ו**השו"ע** (פ"י שב סעי' א). אלא שכת' **הר"ש** (שם ד"ה א) שבמקומות שמפשתן ביוקר מן הקנבוס טוב יותר לתפור בו כי לסמוך להתיר ללא בדיקה. וכן נקט **הסמ"ג** (ל"ת רפ"א ע"א). ועי' **בשו"ע** (שם סי' א) שפסק להקל במקומות שהפשתן ביוקר מן הקנבוס. ומבואר שבא' משני הטעמים סגי. וכן נקט **הט"ז** (פ"ק ה) דלא כב"ח. אולם **הגר"א** (אות ד) פסק דבעינן תרי הטעמים להתירא.

ד. המציאות בזמננו (ללכת אחר הרוב)

ועי' **בערוה"ש** (שם אות ב) שכת' שבמיניהם היה רק חוטי פשתן וחוטי קנבוס, אבל בזמננו רוב החוטים שתופרים בהם הם חוטי צמר גפן והם עיקרי החוטים ונמכרים לרבותות בחנויות מפני שהם טובים מאד לתפירה והם חזקים מאד, ע"כ. וכן הוא בזמננו, אע"פ שהפשתן מצוי מ"מ יש הרבה סוגי חוטים ממנינים שונים וע"כ אין לחוש שתפרו דוקא בפשתן. וכמ"כ שאר החוטים זולים יותר מהפשתן והם טובים לתפירה. וכן הבגדים אינם דוקא מצמר אלא מסוגים שונים ואף ממנינים סינטיטיים, וא"כ חשש הכלאים רחוק יותר (והדבר תלוי בסוג הבגד). וכן הוא **במשנה הלכות** (ח"ו סי' קצח).

מעתה י"ל שהבגדים שלנו הם כמוחזקים שאין בהם שעטנז וא"צ בדיקה כמבואר במשנה הנ"ל לענין בגדים הבאים ממדינת הים. והיינו דהצמר הרי הוא בחזקת שאין בו שעטנז ומעמידים אותו על חזקתו. ואע"פ שיש מדינות שבהם הפשתן זול יחסית (כגון מדינות מזרח אירופה, שמענו ממומחים בבדיקת שעטנז), מ"מ אזלינן אחר רוב מקומות שאין בהם שעטנז כמבואר **ברב"ב** (שם פ"י ה"ט"ו), א"כ ידוע שהבגד ממקומות אלו.

ועוד יש לומר שחיי שלמעשה רוב החייטים תופרים ללא פשתן, אזלינן בתר רובא. ואע"פ שרוב זה לכאורה דמי לרוב התלוי במעשה (שהרי הוא תלוי בצורת עשית הבגד), ולא אזלינן בתריה כמבואר **בבכורות** (ב), מ"מ כת' **הרשב"א** (חולין ט, ד"ה מה) ו**הר"ן** (חולין ג. ברי"ף ד"ה גרסינן) דה"מ כשהרוב הוא ע"י מעשה והמיעוט ממילא דלא עדיף רובא דע"י מעשה ממיעוט דהוי ממילא, אבל כשהרוב והמיעוט שניהם תלויים במעשה או שניהם הם ממילא אזלינן בתר רובא, ע"כ. וכן פסקו **הפמ"ג** (פתיחה לסי' לט ד"ה ואתחיל, וגינת ורדים סי' סא), **הביני"א** (שער רוב וחזקה סי' ד) ו**הכה"ח** (פ"י קל"ג רובא וחזקה אות טז). וע"כ בני"ד אזלינן בתר רובא כי אף המיעוט תלוי במעשה. (ועוד י"ל דהכא לא הוי רוב התלוי במעשה כי הוא תלוי באי תניתן הפשתן, ועי"ן).

וכן מבואר **בסמ"ג** (שם) שכתב בשם מורו, שיש להתיר הבגדים שבצרפת ללא בדיקה אע"פ שהפשתן מצוי שם מפני שרובן תופרין בקנבוס, ע"כ. והובא **בב"י** (יו"ד שם). וכן הוא **באג"מ** (יו"ד ח"א סס"י עב) דאזלינן בתר רובא.

והעירוני דיש לעיין בזה לפי מוש"כ **הרמב"ן** (קדושין ג. ד"ה ואסקה) ע"פ גרסת הר"ח דרוב מכת מנהג כגון רוב דמסבלי והדר מקדשי, לא אזלינן אחריו, כיון שפעמים שאדם נוהג כמנהג המיעוט. וכן פסק **השו"ע** (אה"ע רס"י מה). אלא דע"י **ברמב"ן** (שם) שכתב דדוקא במקום איסורא דאשת איש חששו למיעוט. וכן הוא **ברשב"א** (שם) ו**בא"ש** (פ"י סי' כ). אולם **בר"ן** (כב. ברי"ף) ו**בירטב"א** (ד"ה אמה) כת' שברוב התלוי במנהג שאינו חיוב וכל אדם שרוצה יכול לנהוג כמנהג המיעוט ודאי חוששין למיעוט לחומרא. ומשמע דאף ללא חומרת א"א חיי. ולפי"ז נמצא שנה' הראשונים אם אזלינן בתר רובא במקום שהדבר תלוי במנהג בני"א (חוץ במקום איסור א"א דלפי כל הראשונים ההולכים גרסת הר"ח הנ"ל לא אזלינן בתר רובא).

ולמעשה **הט"ז** (שם סי' א) ו**הערוה"ש** (אות ה) נקטו כהרמב"ן דדוקא במקום איסורא דא"א חששו. ו**הגר"א** (אות ה) הביא שני הפירושים. ו**הב"ח** (יו"ד סי' יח אות טז) ו**הכה"ח** (שם אות ה) נקטו כהרשב"א. ועי' **בב"א** (פ"ק ה). אולם **בבבני מילואים** (פ"ק ה) הוכיח מב"ב (צב) במוכר שור לחברו דאזלינן בתר רובא דלרדיא זבני. ומבואר דלא כהרשב"א. וכן הוכיח **הבית מאיר** (שם) וכת' דע"כ גם הרשב"א ס"ל דדוקא בא"א החמירו. ו**הכת"ס** (אוי"ח סי' מא ד"ה ובעין) כת' ליישב קושייתם דשאני התם דאיכא טעם למנהג. ולפי"ז ה"ה בני"ד שהחייטים נוהגים לתפור ללא פשתן ועל כרחך יש טעם לדבר ואין לחוש שהשתנה.

ובלא"ה נ"ד לא דמי להא דהרמב"ן, דשאני התם שכבר נשלחו סבלות, וע"כ מתעורר ספק שמא השולח התנהג כחמיעוט, אבל בני"ד אין טעם לחוש שמא הבגד הוא מהמיעוט. ועי' **בב"ח** (שם).

ה. חובת בירור כשיש רוב להיתר

אלא דצ"ע הא דמבואר במשנה דסמכין שחזקתן ללא שעטנא, דהא במקום שניתן לברר לא אזלינן לא בתר רוב ולא בתר חזקה. דהנה ה**שו"ע** (יו"ד סי' א סעי' א) פסק ע"פ הגמ' בריש חולין דמותר לאכול משחיטת כל לאדם, שרוב ארגילין לחשוט הם בחזקת מומחין. בדי"ח, כשאנו לפנינו, אז סומכים על החזקה. אבל אם הוא בעל חזקה, צריך לבדוק, אבל אם הוא מומחה ויודע הלכות שחיטה, ע"כ. מבואר דהיכן שבידו לברר עליו לעשות כן. וע"פ **בבנ"א** (שער רוב וחזקה סימן ט) שכת' ע"פ תוס' ורש"י דאפי' אם אינו לפנינו אלא שהוא בעיר צריך לשאלו. וכן מוכח מה**שו"ע** בסי' תל"ז סעי' ב'.

וכן הוא בשו"ע (סי' תלו סעי' ב) שפסק ע"פ הגמ' בפסחים (ד) שהשובר בית מחבריו בי"ד ואינו יודע אם הוא בדוק, אם הוא בעיר שואלו אם בדיקו, ואם אינו בעיר, חזקתו בדוק, ע"כ.

אלא דמאיךד מבואר בחולין (יא) דבעלמא אזלינן בתר רובא. וכתב רש"י (יב. ד"ה פסח) דמהאי טעמא לא בדיקין אחר כל י"ח טרפות, ע"כ. וכן פסק ה**שו"ע** (יו"ד סי' ט סעי' א). וצ"ע אמאי לא חייב לבדוק והא כל היכא דאפשר לברורי מבריקין כני"ל.

וכבר עמד בזה הב"י (אוי"ח סי' ת"ה ה"ה ה"ה) וכת' ליישב מהא דפסחים דשאני בהמה שהיא בחזקת כשרה שנוולדה, אבל בית כל השנה בחזקת שאינו בדוק הוא. ופירש ה**מ"ב** (שם סי' ט) דכוונתו דלעולם לא סמכין אחזקה היכא דאפשר לברורי כמ"ש בי"ד סי' א', ולא דמי ליי"ח טרפות דסמכין אחזקה, דהתם לא היה לו מעולם חזקת טרפות, אבל הכא כל השנה היה בחזקת חמץ, ובחזקת בדוק אתה לא הוציאו מחזקת חמץ, לא סמכין עליה לכתחלה, דומיא דשחיטה דשלמה בחיני בחזקת איסור אבר מן החי ועודתה, ע"כ. והביאו ה**דגמ"ר** (יו"ד סי' קפז סעי' א) וכת' ה**מ"ב** (שם סי' ט) וכן פסק ה**מ"ב** (שם סי' ט).

והב"ח (סי' ח אות ה) כתב דהיכן דחזקה או הרוב קבעו ואתאי ממילא מצד טבע העולם, כמו בהמה דחויא בחזקת כשרות משעה שנוולדה, אזלינן בתר רובא, אבל חזקה או רוב שאינם ממילא אלא תליא במעשה האדם שעשה מעשה תיקון, כהא דכל מומחין אצל שחיטה ובדיקת חמץ, לא סמכין אחזקה דשמא נתקלקל (והוי כרוב התולד במעשה שלא אזלינן בתריה) וע"כ אם בידו לברורי עליו לברורי. וכתב הב"י (שם) שכן יעקב, ומי"ח חובת בירור זה היא במקום דליכא טורח.

אולם ה**מ"א** (סי' ח אות יא) דחה דברי הב"ח. וכדבריו נקט ה**מ"ב** (סי' ט) וע"פ שכתבו לענין בדיקת הציצית לפני לבישתו יש לבדוק שם בשלימותם כי החזקה שם גרועה דמי לרוב שיש בו חזקת איסור. ע"פ **במהצ"ח** (ש).

וה**פמ"ג** (פריה"ל סי' ט) כתב דהנכון בזה כמ"ש **המנחת יעקב** (בכל סעי' ח) דכל היכא דאיכא טירחא א"צ לברורי אף בחזקה והיכא דליכא טירחא אין ברוב ויש הב"ח, ומש"ה בדיקת ח"ח טרפות דהוה גדול סמכין ארובא, ע"כ. וכן נקט ה**פ"ח** (סי' תלו סעי' ב). וע"פ **בפמ"ג** (סי' תלו א"א סעי' ד) שכן הדין אף במקום איסור דרבנן. [וע"פ **בביאור הגר"א** (יו"ד סי' א אות ד) שקטס דעת ה**רמב"ן** המובא להלן **והר"ן** (ג) ברי"ף ד"ה והיכא) דאם שחט לפנינו יש לשאל משום דיש מיעוט המצוי שאינם בקיאין. ולמיעוט המצוי חייי כמבואר להלן. וע"פ **בג"ר** (יו"ד סי' א קו"א א"א סעי' ח) מ"ש בה"ח].

מעתה י"ל לענין בדיקת הגדיים ד"צ לברר אם יש בהם שעטנא מותר עטמי: ז' לדעת הב"י כיון דאין חזקת איסור לבגד כמבואר בש"ך הני"ל באות א' (ואע"פ שפעמים יש בהם שעטנא אין כאן חזקת איסור, דומיא ד"ח טרפות דפעמים איכא טרפות ומי"ח אזלינן בתר רובא וא"צ בדיקה). ב' לדעת הב"ח אע"פ דאף אם נימא דאין כאן חזקה ורוב קבועים בטבע מי"ח כיון דאיכא טירחא לבדוק י"ל דלא חייב בבדיקה (וא"כ איכא מיעוט המצוי כמבואר להלן).

ו. מיעוט המצוי

אלא דע"פ **ברש"י** (שם) שכתב שאע"פ שלא בדיקין כל י"ח טרפות מי"ח נקובת הריאה בדיקין משום דשכיח בה ריעותא. וכ"כ ה**רמב"ן** (חולין ג. ד"ה עפ"י) שאין סומכין על רוב גרוע ושמייעוט מצוי אלא במקום דלא אפשר. והרשב"א (חולין ט. ד"ה ועוד טעם) כתב שטרפות הריאה דבר מצוי ולמיעוט מצוי חששו ועוד משום שהוא קרוב ומזומן לראותו. וכן פסק **בשו"ע** (יו"ד סי' ט סעי' א) לענין בדיקת הריאה. וכן מצוינו **ברשב"א** (ח"י סי' רעד) המובא בשו"ע (יו"ד סי' פד סעי' ח) לענין בדיקת ירקות שהרחש מצוי בהן. ולפי"ז י"ל דה"ה בי"ד דיש לחוש למיעוט המצוי.

[וע"פ **ברשב"א** (ח"י סי' רנה) **ובריב"ש** (שם) שחובת בדיקה זו היא מדרבנן, דלא כה**רמב"ם** (שחיטה פ"א ה"ח) שנקט שאין זה אלא מנהג. וכן פסק ה**רמ"א** (שם סי' ט סעי' א) שחובת מדרבנן. והש"ך (יו"ד סי' ט) כתב שמשע מהשו"ע שם. וכן נקט ה**פמ"ג** (סי' טל ש"ך ג) ואוי"ח סי' ח א"א סעי' א) ושכן הוא בירושלמי (בבצה פ"ה ה"ה). וכן פסקו ה**מ"ב** (סי' נה סעי' א) וה**כה"נ** (יו"ד שם אות ה). וע"פ **בדרכ"ח** (שם סי' ט) ולפי"ז נ"חא הא דמבואר בש"ך (סי' שב סעי' ב וסי' קלו סעי' ט) ו**בביאור הגר"א** (סי' שב אות ג) שנקטו שחובה בדיקת משעטנא המבוארת לעיל בשם השו"ע הינה מדרבנן (אע"פ שהיא עכ"פ ממני חשש שעטנא דאו). וע"כ היינו טעמא כי ס"ל שהבדיקה היא מחמת מיעוט המצוי שחובה הינה רק מדרבנן. וע"פ זה **במשכנות יעקב** (פ"ב סי' ט) ו**במשך חכמה** (פ"ב סי' ג, ו) **עוד במ"ב** (סי' נה סעי' א) שמשמע שבדרבנן לא חיי' למיעוט המצוי].

ז. מיעוט התלוי במעשה

אלא דיש לעיין בזה, דעד כאן מצוינו שחששו מיעוט הבא ממילא ע"פ הטבע כגון סירכות בריאה ותולעים בפירות. אולם איסור התלוי במעשה כגון שעטנא (שתלוי בתפירת הבגד) י"ל דלא חיי' ליה, והכוונה דתליא במעשה לא חשיב רוב כמבואר לעיל ולא אזלינן בתריה, ה"ה אמיעוט דתליא במעשה לא חיי' ליה. ושוב העירוני שכי"כ **בדובב מישרים** (ח"ב סי' כח), אלא דהתם איכא חזקה לעירוב שהרי נבדק וע"כ כתב שם שאין לחוש למיעוט שמתקלקלים ע"י מעשה, והכא אפשר דגרע טפי, כי אע"פ דהכא הצמר הוא בחזקת שאין בו שעטנא, מי"ח כיון שהוא ארוג לפנינו שוב יש לחוש למיעוט אף בכ"ה. וכן מבואר

באג"מ (ח"י סי' יג) ו**בש"ך** (שם) שבי"ד יש לחוש למיעוט המצוי. וע"פ **במשכנות יעקב** (סי' י"ד ד"ה וכן משמע להדיא).

ח. גדר מיעוט המצוי

ולענין גדר מיעוט המצוי כתב ה**ריב"ש** (סי' קצא ד"ה ג) שהוא קרוב למחצה ורגיל להיות. אלא שמדברי ה**רמב"ן** **והר"ן** הי"ל הסוברים שלא סמכין על חזקה הכלל מומחים אצל שחיטה אם אפשר לברר מחמת מיעוט המצוי שאינן בקיאים משמע דלא כהרשב"ש, שהרי דוחק דלברר מחצתה מהשושטיים אינן בקיאים. וכן **בבית אפרים** (יו"ד סי' ר ד"ה תשובה) משמע דאפי' אינו קרוב למחצה חשיב מיעוט המצוי. ודעת ה**משכנות יעקב** (סי' יז) שהוא חלק א' מעשרה. וכן פסק

המהר"ם (דעת תורה יו"ד סי' טל סעי' א) ו**בקובץ תשובות** (ח"י סי' קג). והכרעת ה**גר"ש** **ז"ל** (בדיקת המזון הכלכה ח"א עמ' 179 שאלה א) דטוב להחשב בשיעור של המשכנות יעקב. וע"פ **בשבט הלוי** (ח"י סי' פא ד"ה אלא דלי ד"ה ומי"ח) מ"ש כ"ה בזה. אלא דלא נתבאר מה היא הכמות של בגדים יש בהם חשש שעטנא שיחשבו מיעוט המצוי, שהרי מסתבר שאם ימצא בכמות גדולה של אלפים שאינו מיעוט המצוי. וע"פ **במבית לוי** (יו"ד תולעים אות יג) שכת' לענין בדיקה מתולעים דנ"י שיש להתייחס לכמות שרגילים לקחת ולבדוק. ודעת ה**גר"ש** **ז"ל** (בדיקת מזון הכלכה עמ' 117 הגה 4) דתלוי בכמות שרגילים לקנות אם שק או שקית ואם מבשלים כמות גדולה (כגון במלון) שמתחשבים בכמות כולה ולא הולכים לפי המנות שמתקלים לכל סועד בנפרד. ולפי"ז לכאורה חיי' בי"ד אזלינן בתר בגדים שקונה בביתו (הבאים מאותם מידות) ולא לפי נתונים הממסרים ע"י מעבדות הבודקות כמויות גדולות הרבה יותר (ובאמת גם לדעתם א"א לקבוע באופן ברור שיש מיעוט המצוי). וצ"ע.

ט. כשאין מיעוט המצוי

והנה אע"פ שמבואר לעיל דהיכן דאיכא רובא ואין משום מיעוט מצוי ליכא חובת בדיקה, מי"ח שם מקום לדון שראוי להחמיר לבדוק, דמצוינו בהג"מ (מ"א פ"ג אות 8) דהולכים אחר רוב ביצים שאין בהן דם ומש"ה אנו אוכלים ביצים צליות אע"פ שאינן יכולות להיבדק, ומה שרוצים לבדוק כשרוצים לטגן או לעשות מהן תבשיל חומרא בעלמא הוא. וכן פסק ה**שו"ע** (יו"ד סי' ט סעי' ח) ד"צ בדיקה. והוסיף ה**רמ"א** שנהגו לבדוק ביום. וע"פ **בשלחן גבוה** (סי' כא) שכת' דמנהג זה הוא דוקא כשעושים מהביצים מאכל ביום, ודלא"ה שבורים אותם לערבם במאכל בואו ביום שיכולין לראות אם יש בהם דם, אבל כשרוצה האכלם צלי או מבושל בחמ"ט שם ע"י מ"ח, אינו אלא חומרא יתירא ולא ראינו ולא שמענו מי שנהג כן, ע"כ. מבואר ד"צ לבדוק אחר המיעוט א"כ הוא בקל ולפנינו. ולפי"ז לענין בדיקת שעטנא שכרוכה בטירחא והוצאת ממון א"צ להחמיר לבדוק. אולם **באג"מ** (שם) נקט דכיון שניתן לברר ע"י בדיקה יש להחמיר לבדוק. ואפשר דס"ל

י. בדיקת מזהג

ואכתי יש לדון האם ניתן לסמך בדיקת מזהג. דהנה **בתשב"ץ** (ח"י סי' יא) כת' לענין בדיקה מפני תולעים במקום שהחשש הינו רחוק, דמנהיג בדיקה מדגמית, כלומר בדיקת שיעור סעודה. והנשואים מאותן הנבדקין הם בחזקת היתר ומותרין, ע"כ. ו**הערוה"ש** (יו"ד סי' פד אות טה) כת' שאין דרכן להתלע, אף שפלרקים נמצא מתולעים, בודק משעטנא, ואם לא מצא בהם תולע מסתמא כולם כשרים. וכן פסקו ה**גר"ש** **ז"ל** (בדיקת מזון הכלכה פ"ה ע"מ 122 הגה 2) ו**הגר"ש** **ואזנר ז"ל** (בדכהמ"ב פ"ה ע"מ 122 הגה 2). אולם במקום דאיכא מיעוט המצוי לא מהני בדיקה זו, כמו שפסקו ה**רשב"א** (סי' רעד) וה**שו"ע** (סי' פד סעי' ח), וכן הוא **בתשב"ץ** (שם). ולפי"ז בבגדים שלא מצוי בהם שעטנא י"ל שאם עושים בדיקה מדגמית מהני.

ושמענו ומתחייב שקשה לסמוך על בדיקת מדגמית כי פעמים במשך הייצור (בין סדרה לסדרה) אם יש צורך באיזה בד וכדו' עלולים להחליפו בדבר שיש בו שעטנא. אלא שמי"ח באופן זה הדבר גורם בוודאות להפחית אחוזים של שעטנא, ובפרט כששחורה נמכרת לחברות המוכרים ממקומות של שתי"ח שידוע להם שאם ימצאו שעטנא באחוז גבוה אנשים לא יקנו.

מסקנא דיניא

העולה לדינא, א' בגדים שמצוי בהם שעטנא יש חיוב לבדוק טרם לבישתם (וע"פ באות ח' גדר מצוי בזה). ב' בגדים שיש במיעוטן שעטנא אמנם המיעוט אינו מצוי, מעיקר הדין פטורים מבדיקה, ומי"ח ראוי לבדוק. ואם פס הייצור עבר בדיקת מדגמית קיל טפי. ובשעת הדחק כגון שיש לו בגד אחר לשבת או להגן מפני קור, יתבאר דינו בסי"ד בגליון הבא.

[ועינינו עוד בטור או"ח סי' ת"ח דהביא דברי רש"י דישאלו שיהו ככר מחברו קודם הפסח צריך לפרועו אחר הפסח. וכו' שם הניבא דבהה"ח **אלפסי** (שלי"ט ג. א. אתר א. ד"ה ואת) דיש פסח קבועים שנהגו שלא ללוות אשה ככר מחברתה לפני הפסח שתשלם לה לאחר הפסח, וכמדומה אני שמשום חשש ריבית נעוה בה דאסור ללוות אשה ככר בכת"ר. וע"פ **שו"ע** (ש"ס סי' ש) שכתב - ישראל שלוחו ככר מחברו קודם הפסח צריך לפרועו אחר הפסח ויש בו גזל וג' א"ט פורעו. ו**במג"א** (סי' ט) הביא דברי **הכה"נ** (הגה"ט) שיש מקומות שנהגו איסור לכתחילה ללוות לפני פסח ולפרוע אחר. והמעי"ט **בכה"נ** (הגה"ט) סי' א) יראה דהעתיק דברי הרי"ז המובאים בשלטי גיבורים דמכדומה משמוש חשש ריבית נעוה בה. וְהוסיף שם ה**כה"נ** - ופה תירי"א מקום שנהגו הוא שלא ללוות ככר אפי' על מנת לפרועו קודם הפסח ולשלמה אחר הפסח. ו**במג"א** (ח"א סי' א) ביאר דמשי"ח כתבו ישראל שלוחו לפרועו. וצ"ע לדברי הרמ"א בי"ד סי' קס"ב סי' א' דמותר ללוות ככר בכך דהוא בר מועט ולא קפדי אינשין. וא"כ לכא"ו נמצא לדינא דלדעת בני ספרד ליכא ההיא היתרא דהלואות סאה בסאה גבול מועט.

אולם יעויין בהגהות **ערך לחם** (למהרריק"ש צ"ל שהיה מבני ספרד - סי' קס"ב) שכתב - יש מתירין ללוות ככר בככר אפי' אין לו ולא יצא השער, דלא קפדי שכנים בדבר מועט כזה. ואע"פ שיש מחמירין ומדמין אותו להלואות סאה בסאה, העולם נהגו להחיר. ויעויין עוד בשולחן **גבוה** (שהיה ג"כ מבני ספרד - סי' קס"ב)

דאחר שהביא (בסי' י"ד) את דברי הב"י באורך, כתב (בסי' ט"ו) על דברי הרמ"א - ועל זה סמכו הבעלי בתים הלהוות ככר בככר כשארין לו ככר לחם, אף על פי שככרות בעלי בתים אינן שוות במשקל במדה ובמשורה כאותם שמכרין בשוק, אלא אחד גדול מחברו, ולפעמים לוח ככר קטן ופורע גדול, אפילו הכי לא קפדי, דלפעמים הוא בהפך שלוח ככר גדול ופורע קטן, וגם שכנו אינו מקפיד על זה וכיון שאין מקפידין מותר לכי"ע, דמה שאסרו הרי"ף והרמב"ם ז"ל היינו במקפידים, הא אין מקפידים שרי גם לדידהו, כזכור לעיל בלשון אינן שבתות יוסף, וכן כתבו התוס' שם ב"ה וכתברי ב"ה אף משום ריבית יעויין שם ע"כ.

הרי דלמעשה היתר הלהוות ככר בככר אפי' לדעת הרמב"ם והרי"ף כיון דחזינן דלא קפדי אנשי בזה. ו**בפני"ח** באוי"ח סי' ת"ח כתב על דברי המחבר שם צריך לפרוע הככר אחר הפסח - ואיסור ריבית ליכא כיון דהוי דבר מועט דלא קפדי אינשין כדאיכא בי"ד סי' קס"ב בהג"ח].

וכן פסק לדינא **הבן איש חי** (ש"ש פ"ג עקב אש) - אסור ללוות סאה בסאה וכו', ואיסור זה נוהג בכל הפירות, כי בכל הפירות יש בהם יוקר וזול. אפי"כ מלווהו דבר מועט שאין דרך בני"א להקפיד על יוקר וזולו, כגון ככר לחם שהאשה לוהה מחברתה, וישלח החמירו חכמנו ז"ל לדקדק באיסור ריבית דרבנן כל כך.

וחזינן דאף בדברי הב"י מבואר לאיסור, וכן משמע מדבריו שיש עתה שם הרמב"ם. מי"ח לדינא אף מבני ספרד נהגו להקל בדבר.

וא"כ לכא"ו נמצא לדינא דלדעת בני ספרד ליכא ההיא היתרא דהלואות סאה בסאה גבול מועט. אולם יעויין בהגהות **ערך לחם** (למהרריק"ש צ"ל שהיה מבני ספרד - סי' קס"ב) שכתב - יש מתירין ללוות ככר בככר אפי' אין לו ולא יצא השער, דלא קפדי שכנים בדבר מועט כזה. ואע"פ שיש מחמירין ומדמין אותו להלואות סאה בסאה, העולם נהגו להחיר. ויעויין עוד בשולחן **גבוה** (שהיה ג"כ מבני ספרד - סי' קס"ב)

דאחר שהביא (בסי' י"ד) את דברי הב"י באורך, כתב (בסי' ט"ו) על דברי הרמ"א - ועל זה סמכו הבעלי בתים הלהוות ככר בככר כשארין לו ככר לחם, אף על פי שככרות בעלי בתים אינן שוות במשקל במדה ובמשורה כאותם שמכרין בשוק, אלא אחד גדול מחברו, ולפעמים לוח ככר קטן ופורע גדול, אפילו הכי לא קפדי, דלפעמים הוא בהפך שלוח ככר גדול ופורע קטן, וגם שכנו אינו מקפיד על זה וכיון שאין מקפידין מותר לכי"ע, דמה שאסרו הרי"ף והרמב"ם ז"ל היינו במקפידים, הא אין מקפידים שרי גם לדידהו, כזכור לעיל בלשון אינן שבתות יוסף, וכן כתבו התוס' שם ב"ה וכתברי ב"ה אף משום ריבית יעויין שם ע"כ.

הרי דלמעשה היתר הלהוות ככר בככר אפי' לדעת הרמב"ם והרי"ף כיון דחזינן דלא קפדי אנשי בזה. ו**בפני"ח** באוי"ח סי' ת"ח כתב על דברי המחבר שם צריך לפרוע הככר אחר הפסח - ואיסור ריבית ליכא כיון דהוי דבר מועט דלא קפדי אינשין כדאיכא בי"ד סי' קס"ב בהג"ח].

וכן פסק לדינא **הבן איש חי** (ש"ש פ"ג עקב אש) - אסור ללוות סאה בסאה וכו', ואיסור זה נוהג בכל הפירות, כי בכל הפירות יש בהם יוקר וזול. אפי"כ מלווהו דבר מועט שאין דרך בני"א להקפיד על יוקר וזולו, כגון ככר לחם שהאשה לוהה מחברתה, וישלח החמירו חכמנו ז"ל לדקדק באיסור ריבית דרבנן כל כך.

וחזינן דאף בדברי הב"י מבואר לאיסור, וכן משמע מדבריו שיש עתה שם הרמב"ם. מי"ח לדינא אף מבני ספרד נהגו להקל בדבר.

פניני מופת

ענין צום עשרה בטבת

"ה"ר דוד אבודרחה כתב בהלכות תענית שעשרה בטבת הוא משונה מאוד תענית, שאם היה זה יחשבט לא הוי יכולים לדחות לשום אחר מפני שנאמר בו (ויחשבט כ ד) בעצם היום הזה כמו ביום הכיפורים, ולא יעתיב מנון לו זה". (בני איו"ח סי' תק"ט) [וע"פ אור שמח פ"ה תענית ה"ו מה שביאר. ובחי' הגר"ח על הש"ס (טטסי"ל) ר"ה י"ח. ובקונטרס תוכחה ונגילה עמ' לח בשם הגר"י]. וע"פ ערוך במגילה ה'. ד"ה אבל שחולק על דברי האבודרחה]

- "טעם למה גבי" ח שבתא א"א ידעה אפ"ש שיחולו שבת ה"ה צמים בו ביום. כי כתיב "בעצם היום הזה סמך מלך בבל על ירושלים" היינו שבת שנקרא יעצומו של יום, כי בעוון חילול שבת סמך מלך בבל והיה בטוח שילכוד ירושלים, דכי היכי שהמעט שבת נתונים לו נחלה בלי מצרים, כל המחלל שבת נותנים מצרים ומצירים בלי נחלה". (דרשות חתי"ם צ"ט)

כלל שנה בעשרה בטבת ימים מחדש על בנין ביהמ"ק וחורבנו - "עו"ל כי באותו יום סמך מלך בבל למטה על ירושלים כמו כי ישבו בי"ד שלמעלה אלו מיימינים אלו משמאלים עד שגבור המשמאלים ונחרב הבית.

והנה אין לך שנה שאין קאלה מרובה מחברתה, וכל דור שלא נבנה בימיה בימיו קאלה נחרב בימיו, נמצא שבכל שנה ושנה נתחדש חורבן חדש, וזהו ככל פנים כשמגיע אותו יום של עשרה בטבת שהתחיל אז למעלה משפט החורבן, כן בכל דור ודור יושבין בי"ד שלמעלה וגוזרין החורבן של כל שנה ודור...

וידוע דעל צרה שעברה כמו יום שמת בו אביו ואמו אין אנו מתענין בשבת אבל תענית ימים מותר להתענות, דבשביל עונג שיש לו שמבטל צרה התענית לבואו עליו לא מעונה הוא, הלכך תענית י"ב דזהו רק על צרה שעברה לא דחו שבת, אבל תענית י" טבת זהו על ביטול צרה התענית עונג הוא, והיה דחי שבת". (תורת משה להחתי"ם ז' אדר, הובא בסידור החתי"ם סליחות ל"ב בטבת)

נערך ע"י מחבר סדרת "עבודת המועדים"